

Котлова Л.О. Особливості конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру / Л.О.Котлова // Актуальні проблеми педагогіки та психології. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Львів, Україна, 7-8 жовтня 2011р.) 6 у 2-х частинах. – Львів: Львівська педагогічна спільнота, 2011. - ч.1. – С.68 – 70.

68

Проблема дослідження конфлікту нині набула особливого значення, оскільки в минулому столітті наше суспільство розвивалося, ігноруючи конфлікт. Поширеною була думка про безконфліктність соціальної системи. Сучасна точка зору полягає в тому, що життя не може існувати без зіткнення ідей, життєвих позицій, цілей, як окремих людей, так і суспільств.

Кожен конфлікт по своєму особливий, і надають йому цієї особливості форми конфліктної поведінки кожного із учасників. Значний внесок у розвиток проблеми конфліктних форм поведінки був зроблений А.Я. Анцуповим, Н.Грішиною, А.Т.Ішмуратовим, Г.В.Ложкіним, Н.І.Пов'якель, М.В. Примушом, А.І.Шипіловим тощо [1; 2; 3; 5].

У виборі особистістю конфліктних форм поведінки значну роль відіграють індивідуально-типологічні та особистісні особливості. Зокрема, Т.Адорнов описує авторитарність особистості як результат надмірно суворого сімейного виховання. С.К. Делікатний, Ж.Ю.Половнікова базуючись на класифікації акцентуацій характеру виділяють наступні типи конфліктної поведінки (демонстративний, ригідний, некерований, надточний, раціоналіст, безвільний, склочник, агресор, стара діва, дратівливий) [5].

Конфліктність особистості дуже часто пов'язана із акцентуаціями характеру, тобто надмірним розвитком одних характерологічних якостей за рахунок інших. На даному етапі недостатньо вивченими залишаються питання форм конфліктної поведінки в залежності від вікових характеристик особистості, а саме в підлітковому віці.

Метою нашого дослідження було дослідити особливості конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру.

Гіпотеза дослідження полягала в тому, що види конфліктних форм поведінки підлітків визначаються типом акцентуацій рис характеру, а саме: для підлітків з демонстративною, педантичною, тривожною, акцентуаціями характеру буде притаманна особистісна форма конфліктної поведінки; для досліджуваних з застрягаючою, збудливою та емотивною акцентуацією характеру буде притаманна ситуативна форма конфліктної поведінки; для підлітків з вираженою дистимічною та ефективно-лабільною акцентуаціями рис характеру не буде характерною жодна конфліктна форма поведінки.

69

Дослідження особливостей конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру проводилося за допомогою методики оцінки агресивності в фруструючих ситуаціях (методика А.Басса і А. Дарки), а також методики визначення акцентуацій рис характеру Х. Шмішека [5;6].

На основі попередніх досліджень (за методикою А. Басса і А.Дарки) нами було виділено два типи конфліктних форм поведінки: 1) ситуативна (та, що виникає тимчасово, не постійно, в залежності від ситуації і проявляється у роздратованості, образи, почуття провини, негативізм); 2) особистісна (та, що залежить від особистісних якостей, стереотипу поведінки з метою досягнення поставлених цілей і проявляється у фізичній, вербальній, непрямій агресії, підозрливості) [4].

В дослідженні взяли участь 100 учнів 7 та 9 класів, віком 13-15 років Житомирської області.

Характеризуючи співвідношення між конфліктними формами поведінки та акцентуаціями рис характеру у підлітковому віці варто відмітити, що в ході дослідження було виявлено той факт, що переважаючим є особистісний тип конфліктної поведінки. Варто також відмітити, що даний тип конфліктних

форм поведінки домінує у більшості осіб із акцентуйованими рисами характеру, а саме – у 56,125% досліджуваних, які мають акцентуації характеру. Причиною цього може бути те, що підлітковий вік є одним із тих періодів, в якому особистість схильна до яскравого розкриття власної індивідуальності, самовираження. На основі цього можна зробити висновок, така характеристика підліткового віку переноситься і в сферу конфліктної взаємодії особистості з іншими (див. табл.1.).

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення типів конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру

Акцентуація рис характеру	Типи конфліктних форм поведінки	Досліджуванні (у %)
- демонстративна - педантична - гіпертимічна - ефективно-лабільна - дистимічна	особистісна	56,125%
- застрягаюча - емотивна - збудлива	ситуативна	43,675%

Аналізуючи співвідношення типів конфліктних форм поведінки та акцентуацій рис характеру у підлітковому віці потрібно зауважити те, що особистісні конфліктні форми поведінки притаманні підліткам із демонстративною, педантичною, гіпертимічною, ефективно-лабільною, дистимічною акцентуаціями рис характеру. Можна припустити, що це пов'язано з тим, що дані акцентуації характеризуються стійкими рисами, майже незмінними якостями особистості, які проявляються в усіх вчинках та діях, в тому числі і в конфліктних формах поведінки.

Відносно ситуативних форм конфліктної поведінки у підлітковому віці, то варто зазначити той факт, що вони характерні саме для осіб із яскраво вираженими акцентуаціями застрягаючого, емотивного та збудливого типів. Такі особливості конфліктних форм поведінки також можна пояснити специфікою даних акцентуацій

70

рис характеру, а саме тим, що всі вони характеризуються спонтанністю, непостійністю у своїй поведінці. У ситуації із збудливою акцентуацією це швидкі зміни настрою, тоді як при застрягаючій акцентуації – надмірна увага повертається до конкретної події, що зумовлює «застрягання» в ній.

Характеризуючи особливості співвідношення типів конфліктних форм поведінки та акцентуацій рис характеру підлітків варто зауважити той факт, що одна із акцентуацій не має чіткого співвіднесення із конкретним типом конфліктних форм поведінки особистості. Такою є афективно-екзальтована акцентуація характеру. Таку особливість поведінки осіб, яким притаманна ця акцентуація можна пояснити частими змінами настрою та мінливістю поведінки.

За коефіцієнтом рангової кореляції Спірмена виявилось, що існує пряма кореляція між емотивною акцентуацією рис характеру та ситуативною формою конфліктної поведінки. Також виявився прямий зв'язок між лабільною, дистимічною акцентуаціями рис характеру та ситуативною формою конфліктної поведінки. Існує зв'язок між демонстративною, афективно-лабільною акцентуаціями рис характеру та особистісною формою конфліктної поведінки. Таким чином можемо стверджувати, що наша гіпотеза підтвердилась частково.

Перспективою подальших досліджень може бути розробка психокорекційної програми подолання конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру, а також дослідження особливостей

конфліктних форм поведінки осіб з вираженими акцентуаціями рис характеру в інші вікові періоди розвитку особистості.

Література:

1. Анцупов А. Конфликтология: Учебник для вузов / А. Анцупов, А. Шипилов – М., 2004. – 678 с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина – СПб, 2002. – 464 с.
3. Ишмуратов А. Т. Конфликт і згода / А. Т. Ишмуратов – К., 1996. – 190 с.
4. Коберник Л. О. Психологія впливу конфліктних форм поведінки в студентському віці / Л. О. Коберник // Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: монографія / За ред. Проф. Н. І. Пов'якель. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 232 – 240.
5. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія та сучасна практика: Навчальний посібник / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 416 с.
6. Практикум з психодіагностики / Укладачі О. О. Музика, В. М. Остринська, В. В. Остринський. – Житомир, 1999. – 160 с.